

Левенець О.М.

Національний транспортний університет

СПЕЦИФІКА ВИСВІТЛЕННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПОДІЙ В ЧИЛІ У 1970–1976 РОКАХ НА ШПАЛЬТАХ ТОГОЧАСНИХ ГАЗЕТ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Стаття відображає результати науково-історичного дослідження, темою якого є процес і методика висвітлення на сторінках газет Волинської області Української РСР суспільно-політичних подій в латиноамериканській країні Чилі, які відбувалися впродовж 1970–1976 рр. Нижньою хронологічною межею є 1970 р. – перемога С. Альєнде на президентських виборах в Чилі, а верхньою є 1976 р. – обмін Генерального секретаря Комуністичної партії Чилі Л. Корвалана на радянського дисидента В. Буковського.

В Радянському Союзі, як і в сучасній Російській Федерації, була поширена практика цілеспрямованої фальсифікації суспільно-політичних подій, які відбувалися в країнах далекого і ближнього зарубіжжя з ідейно-політичною метою, що й зумовлює актуальність дослідження подібних тем в контексті сучасної української історіографії.

Джерелознавчий асортимент дослідження цієї теми складається з опублікованих та неопублікованих історичних джерел. До опублікованих належать газети Волинської області, які видавалися впродовж першої половини 1970-х рр., а до неопублікованих – тогочасні офіційні документи, які зберігаються у Державному архіві Волинської області (Луцьк) та Галузевому державному архіві Служби безпеки України (Київ), а також свідчення очевидців.

Автор чітко демонструє офіційну державну позицію СРСР та її трансформацію щодо суспільно-політичної ситуації в Чилі впродовж досліджуваного часу. Відтак, роки президентства С. Альєнде (1970–1973 рр.) радянською періодикою трактувалися як етап соціалістичного розвитку і добробуту в країні. Натомість, процес становлення і роки існування чилійської хунти на чолі з генералом А. Піночетом, – подавалися радянським читачам як події становлення та існування фашизму в Чилі.

Публікація є цікавою історикам-науковцям, викладачам історії, студентам профільних закладів вищої освіти, працівникам медійної сфери, а також тим, хто цікавиться історією журналістики в Україні в радянський час, історією політичних вчень ХХ ст.

Ключові слова: Чилі, Сальвадор Альєнде, Луїс Корвалан, Августо Піночет, хунта, радянська ідеологія, пропаганда, соціалізм, газета.

Постановка проблеми. Друковані засоби масової інформації мали вагомим значення для становлення та існування авторитарних і тоталітарних режимів у ХХ ст., адже за допомогою них уряди антидемократичних держав впливали на свідомість населення й формували у його світобаченні таку суспільно-політичну думку, яка була вигідною для правлячої антидемократичної верхівки, або її лідера. Не винятком був й Радянський Союз епохи брежнєвського «застою» (1964–1982 рр.). У Волинській області, як і у всьому СРСР, в 1970-х рр. друковані засоби масової інформації були найбільш поширеними та легко доступними з-поміж інших видів засобів масової інформації, саме тому радянські ідеологи-функціонери, фактично, перетворили періодику в дієвий інструмент підсвідомого і мимовільного нав'язування суспільно-політичної думки населенню. На при-

кладі чилійської суспільно-політичної тематики у волинській періодиці, можна констатувати той факт, що висвітлені у публікаціях політичні події, суспільні парадигми, конструкти і їх трактування були не завжди достовірними, часто сфабрикованими і мали певну ідейно-політичну мету, яка була сформульована радянською ідеологією.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Оскільки зазначена тематика має регіональний вимір, то вона не є належно висвітленою в українській історіографії. Лише загальні політичні сюжети далекої латиноамериканської країни Чилі у 70–80-х рр. ХХ ст. є відображеними у вітчизняній історіографії. Відтак, слід виокремити деякі публікації В. Кириченка (1992 р.) і М. Лучинського (2019 р.) та інших авторів.

Мета статті полягає у тому, аби продемонструвати науковій спільноті результати науково-

історичного дослідження із зазначеної тематики й навести беззаперечні аргументи і факти, які свідчать про ідейно-політичну ангажованість радянської журналістики на загальнодержавному та регіональному рівнях.

Виклад основного матеріалу. До початку 1970-х рр. латиноамериканська країна Чилі та її суспільно-політичне життя, практично, ніколи не були тематичними об'єктами для публікацій у періодиці Волинської області УРСР. У більшості тогочасних волинян знання про Чилі обмежувалися, переважно, елементарними даними з матеріалу шкільної програми курсу «Географія». Проте для невеликої кількості тогочасних мешканців краю Латинська Америка, зокрема й Чилі були більш знайомими й відомими, аніж для більшості жителів області. Така ситуація склалася історично: за офіційними даними, впродовж 1927–1937 рр. з Волинського воєводства у Новий світ (Західну півкулю) емігрувало 51.5 тис. осіб, більшість з них в Аргентину, Уругвай, Парагвай, Бразилію і Канаду [8, арк. 40; 5, арк. 45–47]. Згодом, у 1950-х рр. у зв'язку з розбудовою Львівсько-Волинського кам'яновугільного басейну й завдяки радянській пропаганді про, начебто, соціальний добробут волинського населення, який в подальшому зростатиме завдяки розвитку вугледобувної галузі, – на Волинь почали повертатися реемігранти з країн Латинської Америки, переважно з Аргентини, Уругваю і Парагваю. Більшість реемігрантів оселилася у містах: Нововолинську та Володимирі-Волинському (сучасному Володимирі), а також на їх околицях, оскільки це було неподалік від вугледобувних шахт. Відомо, що станом на кінець вересня 1956 р. у Волинській області проживало 1211 реемігрантів з Америки. Наймасовіші рееміграції відбулись у 1956–1958 рр., тож згодом їх чисельність зросла [7, арк. 189–191; 6, арк. 112–129; 9, арк. 55].

Для того аби створити ілюзію щасливого життя (добробуту, соціальної справедливості, дбайливості влади про населення) у свідомості реемігрантів, радянською владою в особі місцевого чиновництва цілеспрямовано влаштували певні соціальні преференції: першочергове забезпечення житлом, побутовою технікою (телевізорами, холодильниками) тощо. Оскільки серед сімей реемігрантів були діти, то з початку 1969/1970 навчального року у Володимир-Волинській СШ № 2 і Нововолинській ВШ № 7 були організовані спеціальні класи, учні яких вивчали іспанську мову як іноземну [16, с. 32; 26]. Разом з тим, аби продемонструвати суспільно-економіч-

ний і соціально-побутовий контраст між радянською та латиноамериканською дійсністю, радянськими ідеологами робилися різноманітні спроби дискредитації суспільно-політичного життя так званих «буржуазних» країн Латинської Америки, що й інколи висвітлювалося у місцевій періодиці. Демонстрування тогочасним волинянам суспільно-політичного життя країн Латинської Америки мало свої особливості й залежало від загальної політичної ситуації в конкретній з цих країн. Відтак, якщо в тій чи іншій державі панував соціалістичний устрій, то її радянська ідеологія вихваляла, пафосно демонструвала дружні відносини тощо, а якщо ж йшлося про «капіталістичну» державу, то й риторика була відповідною і трактування суспільно-політичних подій в цій державі здійснювалося з негативним відтінком.

Суспільно-політичне життя Чилі масово розпочало висвітлюватися на шпальтах газет Волинської області лише з 1970 р. – після того, як Сальвадора Альєнде (кандидата від політичного блоку соціалістів та комуністів «Народна єдність»), за результатами президентських виборів, було офіційно проголошено новим президентом Чилі, що відбулося 24 жовтня 1970 р. Уже 31 жовтня 1970 р. в обласній газеті «Радянська Волинь» з'явилася одна з перших таких публікацій – «Прес-конференція Сальвадора Альєнде». В ній, посилаючись на кореспондентів Телеграфного агентства Радянського Союзу (далі ТАРС) А. Медведенка і Б. Щербакова повідомлялося про перемогу С. Альєнде на виборах і коротко описувалися основні політичні та соціально-економічні прагнення новообраного президента. Зокрема, повідомлялося й про те, що Чилі прагне встановити дипломатичні відносини з окремими країнами соціалістичного блоку: Північною Кореєю, Китаєм, В'єтнамом, НДР, Кубою, а також розширюватиме відносини з Радянським Союзом. Окрім того, ретранслювалися ідеї президента щодо націоналізації промислових підприємств з видобутку і виробництва міді, вугілля і селітри [22, с. 3]. Згодом, 1 листопада 1970 р. у тій же газеті з'явилася замітка «Новий уряд Чилі», у якій посилаючись на ТАРС, повідомлялося, що С. Альєнде оголосив про завершення формування уряду, до якого увійшли чотирнадцять міністрів [19, с. 3].

У наступні роки в «Радянській Волині» збільшилась кількість публікацій, які стосувалися суспільно-політичних подій в Чилі. Так, впродовж 1971 р. було опубліковано не менше тринадцяти публікацій. Більшість з них висвітлювали політику президента С. Альєнде, різноманітні суспільні

процеси та, навіть, природні стихії (землетрус і снігові заметілі). Проте найкраще висвітлювалися ті події, котрі стосувалися міжнародних відносин між Чилі та іншими тогочасними країнами соціалістичного блоку. До прикладу, 14 листопада 1971 р. в газеті з'явилася публікація яка оповідала про перебування кубинського лідера Ф. Кастро в Чилі: гостинний прийом, дружні відносини між двома державами тощо. Публікація доповнювалася й ілюстративним фото, яке увиразнювало церемонію прийому кубинської делегації у місті Антофагаста [21, с. 3]. На початку грудня 1972 р. відбувся офіційний візит С. Альєнде в СРСР: 6 грудня президент Чилі відвідав Москву, а 8 грудня – Київ. Ці події двічі висвітлювалися у волинській періодиці, зокрема в газеті «Радянська Волинь» за 8 і 10 грудня. Проте в замітках описано, переважно, протокольну частину візиту і склад чилійської делегації. У першій публікації лаконічно зазначалася причина візиту: «розвиток радянсько-чилійських відносин». Основна мета таких публікацій полягала у тому, аби продемонструвати читачеві ідейно-політичну спільність між СРСР і Чилі в контексті світового соціалістичного блоку держав [24, с. 1; 15].

Впродовж першої третини 1970-х рр. частими були публікації, які стосувалися економічних питань в Чилі. Відтак, 16 квітня 1972 р. в «Радянській Волині» з'явилася стаття «Сесія в Сантьяго». В ній йшлося про відкриття третьої сесії конференції ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД), що відбулося в Сантьяго днем раніше, про вирішення організаційних питань сесії, обрання делегатів тощо. В цій короткій публікації розповідалося й про те, що С. Альєнде виступаючи на відкритті сесії «піддав гострій критиці експлуатацію країн, які розвиваються, зокрема, країн Латинської Америки іноземними монополіями. Тільки з країн цього континенту, зазначив він, імперіалісти вивезли за 1950–1967 рр. 12.800 млн оларів прибутку, тобто кожен вкладений долар обернувся для них 4 доларами прибутку». Далі йшлося про те, що президент Чилі відзначив активізацію боротьби країн, які розвиваються проти іноземного засилля. Наведена стаття та інші публікації подібного змісту й тематики мали на меті продемонструвати громадянам СРСР «агресивність» економічних моделей «буржуазних» держав, передовсім США [27, с. 3].

Як відомо, з осені 1972 р. і до 11 вересня 1973 р. в Чилі постійно спалахували протести і мітинги проти президента С. Альєнде і його соціально-економічної політики, яка поступово призводила

до зубожіння населення, зростання безробіття та рівня інфляції. Впродовж квітня – листопада 1972 р. лише в «Радянській Волині» було опубліковано п'ять публікацій у яких можна було вловити внутрішньочилійську конфронтацію між урядом і тими чи іншими верствами суспільства, політичними партіями і народними масами. З плином часу суспільно-політичне становище в Чилі загострювалося: повсюдно відбувалися народні протести й мітинги. Звісно, що це було наслідком економічної політики чинної влади в особі президента С. Альєнде, але публікації в тогочасних радянських друкованих засобах масової інформації трактували це як внутрішню антидержавну і антикоаліційну реакцію ультраправих сил, які, начебто, спеціально підбурювалися «буржуазними» країнами Заходу [12, с. 3]. Уже 10 серпня 1973 р. в «Радянській Волині» з'явилася публікація «Ескалація насильства», яка чітко увиразнювала загострення суспільно-політичних протиріч в Чилі. У ній вперше було вжито формулювання «фашистські й ультраправі елементи» для позначення протестувальників [11, с. 3]. У черговому номері тієї ж газети за 12 серпня 1973 р. оповідалося про організовані урядом заходи, які мали на меті врегулювати напружену ситуацію – проурядовий мітинг організований Єдиним професійним центром трудящих Чилі. Окрім того, у статті повідомлялось про «небезпеку реакційного державного перевороту» та намагання «заколотників» (протестувальників) розв'язати громадянську війну [18, с. 3]. Сенс і змістове наповнення публікацій за другу половину серпня і першу декаду вересня 1973 р. були аналогічними: висвітлення глибокої соціально-економічної напруги в чилійському суспільстві, але з сфабрикованим походженням напруги. Відтак, тексти публікацій рясніли своєрідними ідейно-політичними термінами та формулюваннями, за допомогою яких радянською пропагандою інтерпретувалася ситуація всередині цієї латиноамериканської країни: «фашизм», «імперіалізм», «заколотники» (протестувальники), «провокаційні страйки» (соціальні страйки), «найоскаженіша реакція» (численні антиурядові виступи), «фашистські погрози» (вимоги мітингувальників) тощо. Також повідомлялося про страйки власників вантажних автомобілів та вбивство протестувальниками О. Кампоса – столичного чиновника транспортної галузі, який, начебто, не приєднався до антиурядового страйку власників вантажних автомобілів [32, с. 3]. Впродовж серпня – початку вересня ситуація щоденно загострювалася, а соціальні страйки

і протести поширювалися всією країною. Для того, аби зменшити градус соціальної напруги, президент С. Альєнде вдався до деяких кадрових змін в уряді. Такі події також були описані в радянських друкованих засобах масової інформації. Загалом, усі радянські газетні публікації на цю тематику, які датуються початком вересня 1973 р. досить добре передають читачеві складність і напруженість суспільно-політичної ситуації в Чилі, але з однобічним та необ'єктивним (сфабрикованим) трактуванням.

Події державного перевороту в Сантьяго 11 вересня 1973 р. стали мало не основним сюжетом для публікацій у місцевій періодиці, які стосувалися подій далекого зарубіжжя. Відтак, лише в «Радянській Волині» впродовж 15 вересня – 29 грудня 1973 р. було опубліковано щонайменше 42 публікації які стосувалися чилійської тематики. Окрім того, події в Чилі після державного перевороту активніше почали висвітлюватися й на шпальтах районних газет, що було рідкістю до того. До прикладу, до кінця 1973 р. в районній газеті Ківерцівського району («Ленінським шляхом») було опубліковано вісім публікацій, у газеті Камінь-Каширського району – сім, Ковельського району – шість, Іваничівського району – п'ять, а на шпальтах газет Турійського і Локачинського районів нараховувалося по чотири публікації.

Хід державного перевороту 11 вересня 1973 р. передавався у текстах статей і заміток досить реалістично. Вони містили інформацію про ультиматум військових заколотників С. Альєнде щодо зречення ним президентської посади та передачу їм влади, його відмову, а також авіаційне бомбардування та артилерійські обстріли «Ла Монеди» (президентського палацу). У перших же публікаціях після перевороту вміщувалася інформація й про самогубство президента С. Альєнде, але лише як припущення. Номери газет за 13 вересня 1973 р. рясніли статтями і замітками про державний переворот, тоді ж вперше фіксується термін «хунта» в регіональній періодиці, але без констатації на її членів і лідера. Лише наступного дня в «Радянській Волині» вперше повідомлялося про склад новоутвореного, хунтою, уряду, до якого увійшли три особи: Ісмаель Діас, Патрісіо Браво та її лідер – Августо Піночет, проте дві перші особи у наступних публікаціях ніколи не згадувалися [10, с. 1].

Оскільки після державного перевороту в Чилі (11 вересня 1973 р.) вище партійно-державне керівництво Радянського Союзу, зокрема Міністерство закордонних справ СРСР продовжувало

пильно слідкувати за політичною ситуацією в цій країні, заради того, аби повернути Чилі до переліку країн соціалістичного блоку, то й надалі шпальти друкованих засобів масової інформації постійно рясніли відповідними заголовками. Усі тогочасні газети області однаково описували суспільно-політичну ситуацію в цій країні: гостра критика і засудження хунти А. Піночета, його політики, репресій, вбивств і тортур опонентів і дисидентів по відношенню до правлячої хунти. Тогочасні публікації формували у свідомості радянського читача відчуття роздвоєності Чилі на два антагоністичні, між собою, табори. З одного боку (позитивного) – чилійський народ, який став заручником і жертвою жажливого терору і страшних репресій, які здійснювалися військовими за вказівками А. Піночета. Варто наголосити, що офіційна позиція радянської влади, радянської партійно-державної ідеології, а, отже, й газетні публікації області зображували чилійський народ як електоральну монополітичну і консервативну, по відношенню до уряду С. Альєнде, більшість в чилійській державі. Тобто, радянськими ідеологами весь чилійський народ зображувався виключно соціалістичного або комуністичного спрямування, який за своє політичне бачення і вподобання й зазнавав терору і репресії з боку новопосталої антидемократичної і антикомуністичної хунти. З іншого боку (протилежному до чилійського народу) радянська періодика зображувала правлячу хунту А. Піночета як криваву антинародну бандитську зграйку військових, які уособлювали відродження фашизму завдяки підтримці капіталістичними країнами Західної Європи та Північної Америки, передовсім США.

Досить цікавою і водночас дивною була методика офіційної радянської партійно-державної пропаганди щодо подання постаті А. Піночета до свідомості читача. У жодному номері серед тогочасних газет Волинської області не було опубліковано портрета лідера чилійської хунти і, хоча б, елементарної інформаційно-біографічної довідки. В дусі радянської журналістики його постать була покрита ореолом таємничості і незвіданості. Пересічному радянському читачеві був незрозумілим життєвий шлях А. Піночета до 11 вересня 1973 р., його попередня політична кар'єра тощо. Ім'я А. Піночета з'явилося на шпальтах тогочасних газет лише після державного перевороту. Більше того, аналізуючи публікації, – складається враження, що офіційна радянська ідеологія ретельно приховувала окремі факти з його політичної та військової кар'єри, а саме: те, що до

перевороту, він був добрим товаришем президента С. Альєнде і займав високі військові посади при уряді «Народної єдності», зокрема й те, що 23 серпня 1973 р. президент С. Альєнде особисто призначив генерала А. Піночета головнокомандувачем сухопутних військ Чилі. Лише у 1974 р. в статті «Фашизм у Чилі – виклик свободі і людяності», яка була опублікована в газеті «Радянська Волинь» повідомлялося, що А. Піночет у 1956 р. займав посаду військового аташе в чилійському посольстві у Вашингтоні, а в 1965 р., 1968 р. і в 1972 р. начебто проходив спеціальні інструктажі і стажування серед керівництва Південного військового округу США в зоні Панамського каналу [2, с. 3]. Натомість А. Піночет фігурує в публікаціях як кровожерливий тиран, деспот, фашист, політичний бандит, антисоціаліст, який є маріонеткою в руках урядів США. Український історик В. Кириченко ще у 1992 р. в одній із своїх наукових публікацій влучно зауважив: «У радянській пресі Піночета зображували не інакше, як орангутаном у мундирі і в темних окулярах, що розпродує іноземним монополіям національне багатство Чилі» [13, с. 75]. Таке твердження В. Кириченка цілком відповідає одній із карикатур на А. Піночета в газеті Горохівського району «Будівник комунізму» за 18 вересня 1976 р. (див. мал. 1) [35, с. 4].

Мал. 1. [35, с.4]

У той час на шпальтах волинських газет іноді траплялися публікації, які стосувалися соціально-економічних аспектів в Чилі. Звісно, що такі статті і замітка також дискредитували уряд А. Піночета. До прикладу, 23 жовтня 1973 р. в газеті Ратнівського району «Червоний прапор» була опублікована замітка «Чилі під владою хунти», у якій повідомлялося, що у відповідності до рішення хунти, в Чилі штучно були підняті ціни на продукти харчування: хліб і молоко подорожчали у чотири рази, цукор – у п'ять, олія – у шість, а чай – у 18 разів. В газеті повідомлялося, що ціни були підняті більше ніж на 60 видів продукції першої необхідності, а середньостатистичне підвищення цін в Чилі сягало понад 400 відсотків. Окрім того, повідомлялася інформація й про те, що хунта скасувала щоденну видачу безкоштовного молока для дітей, яка була запроваджена урядом «Народної єдності» [31, с. 4].

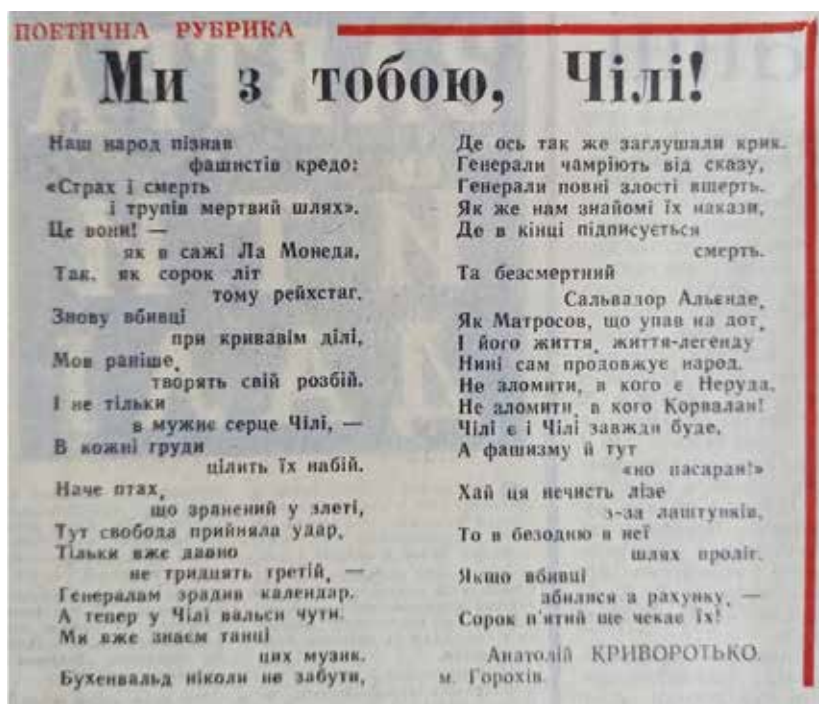
Невдовзі після державного перевороту в Чилі (11 вересня 1973 р.) по всьому СРСР прокотилася хвиля мітингів та демонстрацій на різних підприємствах і організаціях з метою підтримки соціалістичного ладу в Чилі, засудження заколотників і демонстрування солідарності «радянського народу» з чилійським. На теренах Волинської області таких мітингів і демонстрацій було немало. Здебільшого усі вони організовувалися та проводилися місцевими партійними організаціями та комітетами за отриманими, по партійно-ієрархічній лінії, методичними рекомендаціями і сценаріями. Особливо часто і масово такі заходи проводилися в загальноосвітніх школах області. До прикладу, на початку жовтня 1973 р. в середній школі села Нуйно Камінь-Каширського району відбувся мітинг солідарності з чилійським народом. Урочисто цей захід відкривав партійний організатор цієї школи Й. Іщик, а з доповідями виступали: вчитель Г. Ящук, секретар учнівської комсомольської організації Г. Мосійчук, а також учні старших класів (О. Чосік, В. Семенюк, І. Майструк, Л. Сільчук та інші) усі вони «з гнівом і обуренням говорили про дії військової хунти у Чилі, яка здійснила антиконституційний переворот і розв'язала кривавий терор проти патріотів країни». Як повідомляла тогочасна районна газета «Радянське Полісся» за 6 жовтня 1973 р., – у заході взяло участь понад 540 осіб (вчителі, учні, працівники сільської ради, колгоспники та інші місцеві жителі) [3, с.2]. Надалі схожі заходи відбувалися й в інших загальноосвітніх школах області: в жовтні 1973 р. – у Ківерцівській СШ № 1, в листопаді – у Твердинівській ВШ Локачинського району, в

грудні – в Липській СШ Горохівського району, а також в Луковичівській СШ Іваничівського району. Подібні мітинги відбувалися й у різних інших установах області: в жовтні 1973 р. серед працівників Олицького племрадгоспу (тогочасний Ківерцівський район), а також серед працівників Іваничівського цукрового заводу і колективу Нововолинської вугледобувної шахти № 2 [28, с. 2].

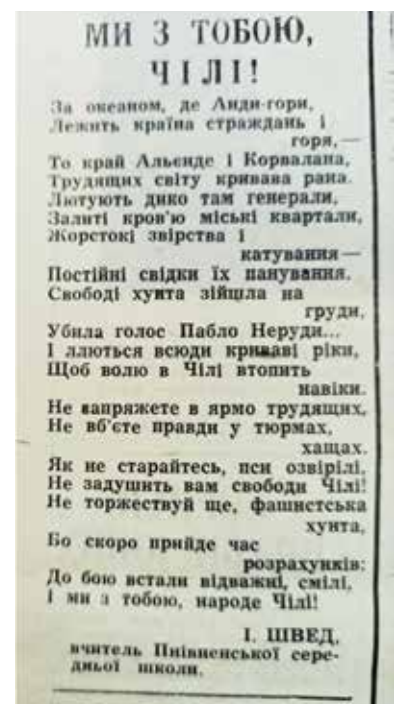
Події в Чилі осені 1973 р. настільки були розтиражованими в СРСР, що й відобразилися у тогочасній регіональній політичній поезії. Відтак, в тогочасних районних газетах за 1973 р. зафіксовано два вірші, в сюжети яких покладена чилійська тематика. 7 листопада 1973 р. в газеті Горохівського району «Будівник комунізму» був опублікований вірш «Ми з тобою, Чілі», автором якого є А. Криворотько (див. мал. 2). Згодом, уже 8 грудня 1973 р. в газеті Камінь-Каширського району також був опублікований вірш під однойменною назвою, автором якого є І. Швед (тогочасний вчитель української мови і літератури Пнівненської СШ Камінь-Каширського району) (див. мал. 3).

Впродовж 1974–1975 рр. статей і заміток на чилійську тематику в газетах області було опубліковано багато. Як і раніше, першість за кількістю публікацій на цю тему зберігала за собою обласна газета «Радянська Волинь». Відтак, за 1974 р. в ній було опубліковано не менше тридцяти публікацій, а впродовж 1975 р. – не менше двадцяти

двох. Зазначений хронологічний відрізок – це час, коли хунта на чолі з А. Піночетом активно розправлялася з дисидентами та опонентами. Саме такі сюжети й лягли в основу чилійської тематики в радянській пресі у той час. Загалом публікації, за вказаний відрізок часу, досить об'єктивно відображають боротьбу хунти проти опонентів. Відтак, часто можна було прочитати про те, що за вказівками А. Піночета, на півночі Чилі були організовані концентраційні табори Пісагуа і Чакабуко. Автори публікацій, начебто, апелюючи до свідчень очевидців, досить детально описували те, що коїлося в країні: масові арешти інаклюдців, заборонення їх до концентраційних таборів, моріння голодом, жахливі тортури із застосуванням електричного струму. В одній із публікацій так описується концентраційний табір Чакабуко: «До Чакабуко можна добратися тільки вертольотом. З усіх боків він оточений мінними полями. Того, хто спробує вийти за його межі, чекає смерть. Табір розташований на березі Тихого океану... Від основної частини суходолу він відділений обривом, за яким – соляна пустеля. Якщо хтось наважиться втекти і йому вдасться подолати усі перешкоди, то він опиниться на величезній рівнині з солі. До найближчої дороги 45 кілометрів, і ніяке взуття не витримає тривалої ходьби по цій землі – сіль з'їдає все. В'язні Чакабуко сплять в старих глиняних бараках, де колись жили соледобувники. Але в бараках немає дахів – вони розвалилися, і вночі там неймовірно холодно. Життя

Мал. 2. [14, с. 4]

Мал. 3. [34, с. 4]

в Чакабуко означає повільну смерть. У таборі шість тисяч в'язнів. Очікують прибуття ще однієї великої групи. Тоді їх стане сім, або навіть вісім тисяч...» [33, с. 3].

Окремі статті описували розправу над чилійським поетом-піснярем і музикантом В. Харою, який був опонентом по відношенню до хунти, масові розстріли на футбольному стадіоні в Сантьяго, а також про діяльність чилійської державної спецслужби – Національного розвідувального управління, агенти якого безпідставно вривалися в будинки громадян, проводили обшуки, арештовували, кували і вбивали людей. В окремих публікаціях стверджувалося, що агенти чилійської хунти отруїли поета-дисидента Пабло Неруду. За повідомленнями радянської преси, в Чилі з 11 вересня 1973 р. по середину серпня 1974 р. близько 20 тис. осіб було ув'язнено без суду і слідства.

Міжнародною федерацією футболу (ФІФА) на 21 листопада 1973 р. був запланований відбірковий футбольний матч між збірними командами з футболу Чилі і СРСР за право виходу на Чемпіонат світу з футболу 1974 р. Проведення матчу планувалося на стадіоні в Сантьяго. Проте з ідейно-політичних міркувань керівництво Федерації футболу СРСР повідомило президента ФІФА С. Роуз про те, що збірна команда з футболу СРСР відмовляється від матчу, оскільки його проведення заплановано на тому ж стадіоні, де недавно відбувалися розстріли і тортури чилійської опозиції по відношенню до правлячої хунти. С. Роуз все ж наполягав, аби матч відбувся на тому ж стадіоні зважаючи на гарантії чилійської влади привести стадіон у цілковиту готовність. Як відомо, збірна команда з футболу СРСР не прибула на матч, але він все ж відбувся: капітан збірної команди з футболу Чилі закотив м'яча у порожні ворота противника. Таким чином, арбітри ФІФА зарахували технічну поразку збірної команди з футболу СРСР, що й дало змогу чилійській команді потрапити на Чемпіонат світу з футболу 1974 р., який згодом відбувся у ФРН. Саме ці події спорту й лягли в основу статтю під назвою «Фарс на стадіоні в Сантьяго», яку було опубліковано 24 листопада 1973 р. в «Радянській Волині». В публікації радянські журналісти звинуватили ФІФА у співпраці з чилійською хунтою та фальсифікації подій міжнародного спорту [30, с. 4; 25].

Окрім того, у 1974–1975 рр. час-від-часу з'являлися публікації, які відображали протиріччя між СРСР та Китаєм щодо відносин з Чилі після державного перевороту в ній. Як відомо,

Китай хоч і був державою комуністичного спрямування, проте її лідер Мао Цзедун не став розривати відносини з Чилі після 11 вересня 1973 р., а навпаки продовжив відносини уже з генералом А. Пінчетом. Таким чином, чилійське питання стало додатковим яблуком розбрату між СРСР та Китаєм. Результати цього відобразилися у декількох публікаціях з гострою критикою Мао Цзедуну і всієї Комуністичної партії Китаю [4, с. 3].

1 листопада 1975 р. в газеті «Радянська Волинь» з'явилася цікава стаття, автором якої був радянський журналіст А. Палладін – «Операція Алфа-один». Документальне свідчення про те, як був убитий Сальвадор Альєнде». А. Палладін у своїй публікації переповів версію чилійського журналіста Р. Рохаса щодо загибелі С. Альєнде. За цією версією, 11 вересня 1973 р. об 14:06 штурмова група з курсантів піхотного училища Сан-Бернардо під командуванням капітана Р. Гаррідо увірвалася на другий поверх президентського палацу «Ла Монета». В процесі штурму так званої «червоної вітальні» (місце державних прийомів) капітан Р. Гаррідо спочатку поранив президента в живіт вистрілом з автомата, після чого той впав на підлогу і корчився від болю. За мить Р. Гаррідо підійшов до президента С. Альєнде і розстріляв його автоматною чергою. Після цього, капітан Р. Гаррідо повідомив бригадного генерала Х. Румана, який командував захопленням президентського палацу про смерть С. Альєнде. Пересвідчившись, на власні очі, у смерті президента, Х. Руман по телефону доповів А. Піночету: «Завдання виконано. Президент мертвий. Палац взято», на що А. Піночет лаконічно відповів: «Чекайте подальших вказівок». Згодом під наглядом того ж самого генерала Х. Румана група офіцерів військової розвідки перемістили тіло президента з «червоної вітальні» у кабінет на диван, зняли з нього штани продріявлені кулями від автомата і переодягнули в інші штани, а поверх светра одягнули піджака, якого президент ще до початку штурму палацу залишив на кріслі у кабінеті. Таким чином, застігнувши усі гудзики на піджаку, заколотники намагалися приховати рани від куль в області живота. Після цього тіло президента С. Альєнде посадили на диван, в руки вклали автомат, дуло якого підпирало підборіддя президента, а згодом котрийсь з офіцерів натиснув на спусковий гачок автомата. Таким чином, за версією Р. Рохаса, яку підтримала радянська державна точка зору, заколотники й інсценували самогубство президента С. Альєнде. У цій же публікації зазначалося, що «вбивство президента

С. Альєнде з самого початку передбачалося планом збройного перевороту, у підготовці до якого чилійським заколотникам активно допомагало ЦРУ США» [20, с. 3].

Після 11 вересня 1973 р. окремі члени уряду С. Альєнде були заарештовані й надалі перебували в тюрмах та концентраційних таборах. Чи не найвідомішою постаттю серед ув'язнених хунтою А. Піночета був Генеральний секретар Комуністичної партії Чилі Луїс Корвалан. Як відомо, впродовж середини вересня 1973 р. і до середини грудня 1976 р. Радянський Союз очолив міжнародну кампанію щодо його звільнення. У вищих партійно-державних ешелонах СРСР розглядався таємний план силового звільнення Л. Корвалана, який перебував в ув'язненні на острові Досон. В газетних публікаціях того часу не рідкістю були заклики: «Свободу Л. Корвалану!», «Врятувати Л. Корвалана!» тощо. Вперше заклик «Свободу Л. Корвалану!» з'явився в «Радянській Волині» 3 жовтня 1973 р. Особливо частими публікації які стосувалися постаті Л. Корвалана були в 1975 і 1976 рр. це зумовлено тим, що у ті роки радянська влада, дійсно, доклада зусиль на переговорах щодо його звільнення. Найвірогідніше, причиною цього був 60-річний ювілей Л. Корвалана, який наближався й припав на 14 вересня 1976 р. До його ювілею в газетах фіксуються вітальні замітки, у яких окрім вітання, містилися заклики щодо його звільнення. 18 грудня 1976 р. в Цюриху (Швейцарія), за домовленістю між СРСР і США, Л. Корвалана обміняли на радянського дисидента В. Буковського. Уже наступного дня в газеті «Радянська Волинь» з'явилася публікація «Товариш Луїс Корвалан на волі», а в наступні дні ще ряд публікацій, які повідомляли про звільнення Генерального секретаря Комуністичної партії Чилі. Проте жодна публікація не містила інформації про обмін і його умови, а лише повідомляли сам факт звільнення. 23 грудня 1976 р. Л. Корвалан з дружиною прибув в Москву, того ж дня в Кремлі відбулась сентиментальна зустріч Л. Корвалана з Л. Брежневим. Наступного дня, радянські газети пафосно,

з радістю і великим піднесенням повідомляли про дану подію [23, с. 1].

Після звільнення Генерального секретаря Комуністичної партії Чилі, періодичність публікацій, які б стосувалися цієї далекої латиноамериканської країни, на шпальтах тогочасних газет Волинської області поступово починає зменшуватися. Передовсім, це пов'язано з тим, що керівні особи з числа найвищої партійно-державної номенклатури СРСР поступово почали усвідомлювати той факт, що А. Піночет дійсно укорінився при владі в Чилі й країна остаточно приєдналася до блоку антикомуністичних держав. Окрім того, офіційна радянська ідеологія, таким чином, продемонструвала свою цілковиту нездатність на те, аби зарадити такій ситуації, тому надалі чилійська суспільно-політична тематика в Радянському Союзі поступово втрачала свою актуальність.

Висновки. Отож, слід відзначити, що чилійська суспільно-політична тематика висвітлювалась на сторінках газет Волинської області впродовж 1970–1976 рр. дуже часто. Це зумовлено двома причинами: локальною (в межах області) та загальнорадянською. Першою причиною була наявність у Волинській області реємігрантів з країн Латинської Америки та намагання радянських ідеологів сформувати у їх свідомості суспільно-політичний та соціально-побутовий контраст на користь радянського суспільства. Друга причина – загальнодержавна геополітична увага СРСР до Чилі впродовж першої половини та середини 1970-х рр. Варто зауважити, що специфіка висвітлення суспільно-політичних подій у Чилі в зазначений час полягає у тому, що практично кожна публікація, в тій чи іншій газеті, містила певні перекручування подій, а їх трактування і подання до свідомості читача здійснювалося крізь призму офіційної державної ідеології, що нерідко зводилося до цілковитої фальсифікації. Основна мета неправдивого, або частково правдивого висвітлення чилійських подій у радянських друкованих засобах масової інформації полягала в ідейно-політичних інтересах Радянського Союзу.

Список літератури:

1. Андріанов В. Проти кого озброюється Піночет. *Радянська Волинь*. 25.07.1975. С. 3.
2. Ардаматський Д. Фашизм у Чилі – виклик свободі і людяності. *Радянська Волинь*. 23.08.1974. С. 3.
3. Борсук А. Ми з тобою, народ Чилі. *Радянське Полісся*. 06.10.1973. С. 2.
4. Варас Х. Мао проти Латинської Америки. *Радянська Волинь*. 24.08.1974. С. 3.
5. Галузевий державний архів СБУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 1898. Арк. 45–47.
6. Галузевий державний архів СБУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 991. Арк. 112–129.
7. Галузевий державний архів СБУ. Ф. 2. Оп. 1. Спр. 2829. Арк. 189–191.
8. Державний архів Волинської області. Ф. Р-1480. Оп. 1. Спр. 352а. Арк. 40.

9. Державний архів Волинської області. Ф. Р-376. Оп. 7. Спр. 95. Арк. 55.
10. До подій у Чілі. *Радянська Волинь*. 14.09.1973. С. 1.
11. Ескалація насильства. *Радянська Волинь*. 10.08.1973. С. 3.
12. Заява Луїса Корвалана. *Радянська Волинь*. 24.10.1972. С. 3.
13. Кириченко В. П. С. Альєнде і А. Піночет: моделі розвитку Чілі. *Український історичний журнал*. Київ, 1992. № 3. С. 74–83.
14. Криворотько А. Ми з тобою, Чілі! *Будівник комунізму*. 07.11.1973. С. 4.
15. Лаврецький І. Р. Сальвадор Альєнде. / [Жизнь замечательных людей. Выпуск 11 (543)]. Москва: Молодая гвардия, 1974. 288 с.
16. Левенець О. М. Викладання іноземних мов у загальноосвітніх школах Волинської області в середині 60-х – першій половині 70-х рр. ХХ ст. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Історичні науки»*. Київ, 2019. Том 30 (69). № 1. С. 29–37.
17. Лучинський М. О. Соціально-економічний розвиток Чілі у роки президентства А. Піночета. *Вісник Сковородинівської академії молодих учених: збірник наукових праць*. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2019. С. 71–75.
18. На підтримку уряду С. Альєнде. *Радянська Волинь*. 12.08.1973. С. 3.
19. Новий уряд Чілі. *Радянська Волинь*. 01.11.1970. С. 3.
20. Палладін А. «Операція Алфа-один». Документальне свідчення про те, як був убитий Сальвадор Альєнде. *Радянська Волинь*. 01.11.1975. С. 3.
21. Перебування Ф. Кастро в Чілі. *Радянська Волинь*. 14.11.1971. С. 3.
22. Прес-конференція Сальвадора Альєнде. *Радянська Волинь*. 31.10.1970. С. 3.
23. Прийом Л. І. Брежневим Л. Корвалана. *Радянська Волинь*. 24.12.1976. С. 1.
24. Радянсько-чілійські переговори. *Радянська Волинь*. 08.12.1972. С. 1.
25. Свідчення Демка Степана Івановича, 1941 р. н., прож. с. Зеленолужне Луцький р-н Волинська обл., запис від 28.07.2022 р.
26. Свідчення Сискаєвої Тетяни Василівни, 1957 р. н., прож. м. Нововолинськ Волинська обл., запис від 30.11.2018 р.
27. Сесія в Сантьяго. *Радянська Волинь*. 16.04.1972. С. 3.
28. Стрий В. Ми з тобою, народ Чілі. *Колос*. 30.10.1973. С. 2.
29. У комітеті по міжнародних ленінських преміях «За зміцнення миру між народами». *Радянська Волинь*. 01.05.1973. С. 1.
30. Фарс на стадіоні в Сантьяго. *Радянська Волинь*. 24.11.1973. С. 4.
31. Чілі під владою хунти. *Червоний прапор*. 23.10.1973. С. 4.
32. Чілі: напруженість зберігається. *Радянська Волинь*. 22.08.1973. С. 3.
33. Чілі: полювання за людьми. *Радянська Волинь*. 07.05.1974. С. 3.
34. Швед. І. Ми з тобою, Чілі! *Радянське Полісся*. 08.12.1973. С. 4.
35. Яковлев М. Чілійський народ не зламати. *Будівник комунізму*. 18.09.1976. С. 4.

Levenets O.M. SPECIFICS OF COVERAGE OF SOCIO-POLITICAL EVENTS IN CHILE IN 1970–1976 ON THE PAGES OF THE NEWSPAPERS OF THAT TIME VOLYN REGION

The article reflects the results of a scientific-historical study, the topic of which is the process and method of coverage on the pages of newspapers of the Volyn region of the Ukrainian SSR of socio-political events in the Latin American country of Chile, which took place during 1970–1976. The lower chronological limit is 1970 – the victory of S. Allende in the presidential elections in Chile, and the top one is 1976 – the exchange of the General Secretary of the Communist Party of Chile L. Corvalan for the Soviet dissident V. Bukovsky.

In the Soviet Union, as well as in the modern Russian Federation, the practice of purposeful falsification of social and political events that took place in far and near foreign countries with an ideological and political goal was widespread, which determines the relevance of the study of similar topics in the context of modern Ukrainian historiography.

The source material of the study of this topic consists of published and unpublished historical sources. The published ones include the newspapers of the Volyn region, which were published during the first half of the 1970's, and the unpublished ones include official documents of the time, which are kept in the State Archive of the Volyn Region (Lutsk) and the Branch State Archive of the Security Service of Ukraine (Kyiv), as well as testimonies eyewitnesses.

The author clearly demonstrates the official state position of the USSR and its transformation in relation to the socio-political situation in Chile during the studied period. Therefore, the years of S. Allende's presidency (1970–1973) were interpreted by Soviet periodicals as a stage of socialist development and prosperity in the

country. Instead, the formation process and years of existence of the Chilean junta headed by General A. Pinochet were presented to Soviet readers as the events of the formation and existence of fascism in Chile.

The publication is interesting to historians-scientists, history teachers, students of specialized institutions of higher education, media workers, as well as those who are interested in the history of journalism in Ukraine during the Soviet era, the history of political teachings of the XXth century.

Key words: Chile, Salvador Allende, Luis Corvalan, Augusto Pinochet, junta, Soviet ideology, propaganda, socialism, newspaper.